

Nationaal Park Rotterdam

werken aan een havenstad vol natuur

Shirley Jaarsma [coördinator tentoonstellingen & publiek, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; jaarsma@hetnatuurhistorisch.nl]

Anne van Hazel [medewerker tentoonstellingen & publiek, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; vanhazel@hetnatuurhistorisch.nl]

Niels de Zwarte [hoofd Bureau Stadsnatuur; dezwarde@bureaustadsnatuur.nl]

Op 18 maart 2023 opende in Het Natuurhistorisch de nieuwe semi-permanente tentoonstelling *Nationaal Park Rotterdam*. Voor deze tentoonstelling is onze droom om van Rotterdam een Nationaal Park te maken de basis, naar Londens voorbeeld. Hiermee verschilt deze tentoonstelling van zijn voorganger 'Pure Veerkracht – de stad is ook natuur' (Reumer & de Zwarte 2013) door nu de toekomst van de stad als uitgangspunt te nemen.

Wereldwijd is steeds meer landoppervlak stedelijk gebied en voor het behoud van biodiversiteit is het belangrijk dat steden een natuurinclusieve invulling krijgen. In *Nationaal Park Rotterdam* laten we zien hoe mens en natuur een gedeelde plek kunnen vinden in steden en industriële gebieden. De urgentie van biodiversiteit willen we daarnaast laten doordringen buiten het museum middels een impactprogramma. Zo zetten we met *Nationaal Park Rotterdam* niet alleen reguliere museumbezoekers aan het denken, maar verleiden we ook beleidsmakers en andere professionals tot een gesprek over natuurinclusief bouwen, organiseren we inspiratieavonden voor een breed publiek en bieden we buitenexcursies aan voor jong en oud.

Tentoonstelling

De stad is ook natuur, en daar heb je wat aan. Dat is wat het Natuurhistorisch Museum Rotterdam in deze tentoonstelling wil laten zien. In eerste instantie zullen niet veel mensen een stad als Rotterdam voor ogen hebben wanneer over natuurparken wordt gepraat. Bossen, heidegebieden, herten en haviken: dat is de natuur zoals we het geleerd hebben. Daarom starten we met natuur die vertrouwd is voor de bezoeker. Aan de hand van bekende nationale parken in Nederland en natuurgebieden in onze eigen stad, zoals het Eiland van Brienoord en het Kralingse Bos, leggen we uit wat ecosystemen zijn. We tonen 'wilde dieren' uit onze collectie zoals de

▲ Het Park te Rotterdam, gezien vanaf de Euromast: een gewoon stadspark of levensader van Nationaal Park Rotterdam? (Caroline van der Plas)

bever, de rietvoorn en de nachtegaal, en planten als groot heksenkruid en rode ogentroost. Dat stadsnatuur van alle tijden is, wordt getoond met fossielen van de bever. De bezoeker ziet zijn geromantiseerde natuurbeeld terug in natuurplaten van Koekoek en boeken van Jac. P. Thijsse. Tegelijkertijd laten we zien dat deze klassieke natuur dus midden in Rotterdam ligt en bezocht kan worden zonder de stad te verlaten.

Na deze introductie neemt de tentoonstelling de bezoeker verder mee de stad in. Overal in het stedelijk gebied is natuur te vinden. We vertellen dat de natuur enorm veerkrachtig is en zich altijd al heeft weten aan te passen aan

de omgeving. We verrassen de bezoeker met veelzijdige verhalen: van wetenschappelijke verklaringen tot bijzondere weetjes. We tonen bijzondere nesten en verblijfplaatsen van stadsdieren, zoals een nest dat een zwarte kraai van anti-vogelpinnen bouwde en een stukje buitenmuur met de verblijfplaats van een gewone dwergvleermuis. Zo wordt duidelijk dat veel planten en dieren ook binnen de grenzen van Rotterdam leven. De stad is een uniek biotoop, maar wel een biotoop dat in sterke mate wordt beïnvloed door het gedrag van zijn meest dominante bewoner: de mens. De manier waarop de mens zijn leefomgeving inricht, bepaalt de inrichting van

de stadsbiotoop. Ook thema's als waterafvoer, hittestress en isolatie worden geïntroduceerd en inzichtelijk gemaakt.

Verschillende zones

Na de introductie op de stadse biotoop trakteren we bezoekers in de volgende zone op de verscheidenheid aan levensvormen die men in de stad tegen kan komen. We tonen een opeenstapeling van insecten, schelpdieren, zoogdieren, vogels, mossen en planten die de rijkdom aan leven in Rotterdam in een klap duidelijk maakt. Uittrekkarten bieden extra informatie over specifieke dier- en plantensoorten.

Ook vlakbij ieders eigen voordeur is natuur te vinden. Samen met Waarneming.nl is een interactieve tafel ontwikkeld, waar Rotterdamse bezoekers digitaal hun straat op kunnen zoeken en ontdekken welke soorten allemaal in de buurt waargenomen zijn. De interactieve opstelling 'exoot of geen exoot?' zet bezoekers aan tot nadenken over exotische soorten in de stad die in sommige gevallen weerstand oproepen. Wanneer wordt een soort gezien als exoot, wat is onze definitie van een exoot en zijn sommige soorten misschien minder exotisch dan ze lijken? Tot slot tonen we de mens als onderdeel van de stedelijke biodiversiteit. De stadsmens '*Homo urbanus*' mag dan in grote mate verantwoordelijk zijn voor de inrichting van de biotoop, uiteindelijk zijn mensen grote zoogdieren en een volwaardig onderdeel van de Rotterdamse stadsnatuur.

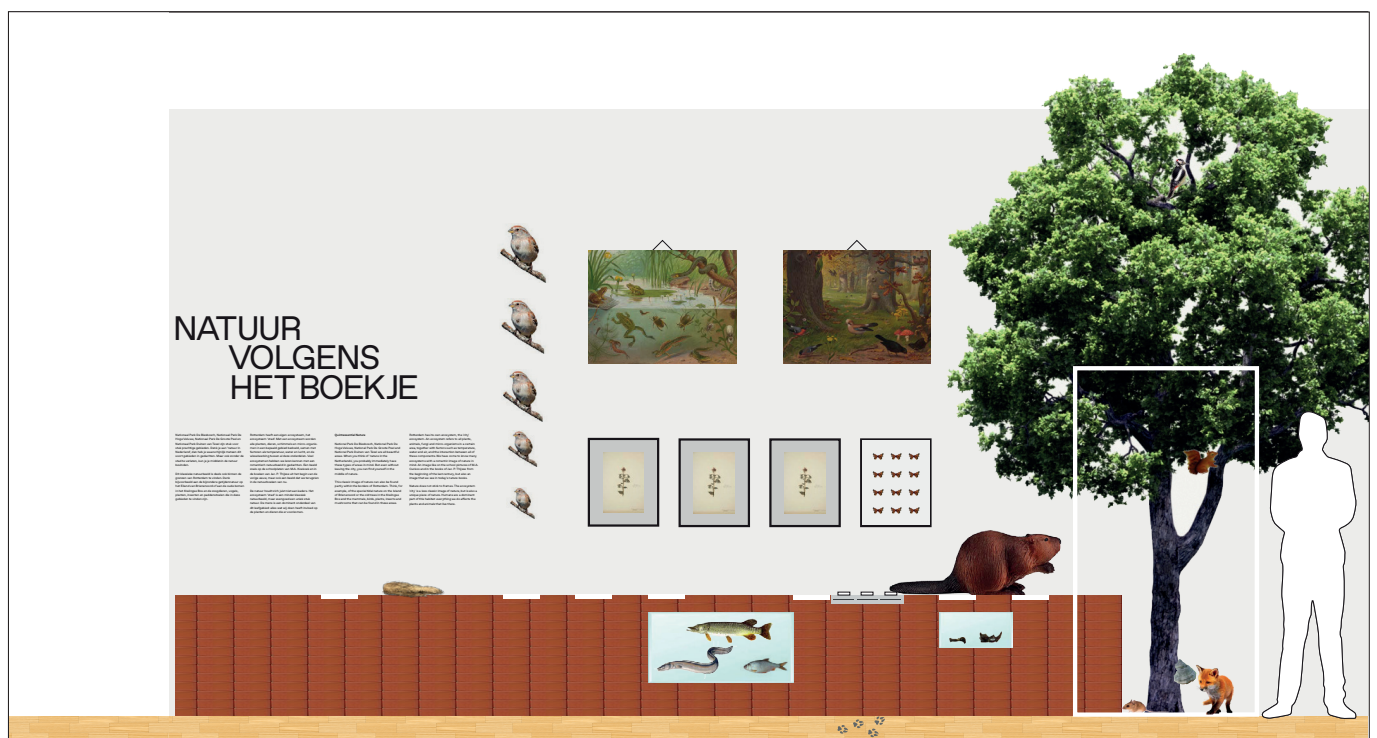
▲ Kraaiennest gebouwd met anti-vogelpinnen in Rotterdam, augustus 2021; NMR 998900189467. (Kees Moeliker)

Levende havenstad

Na deze brede blik op de biodiversiteit komt de bezoeker in de volgende zone van de tentoonstelling: de Rotterdamse haven – een ruig gedeelte van het stedelijk gebied waar industrie de boventoon voert en ver af lijkt te staan van de 'klassieke natuur' uit het begin van de tentoonstelling. De haven van Rotterdam is enerzijds een belangrijke motor van de economie en heeft anderzijds diverse gebieden met een hoge ecologische waarde. Daarom laten we hier het

spanningsveld tussen de twee zien. De bezoeker bekijkt de haven hier met andere ogen en ziet de Maasvlakte als een gebied waar niet alleen de economische activiteiten voor dynamiek zorgen, maar waar ook de natuur voortdurend in beweging is.

Aan het eind van deze zone tonen we de ongetemde natuur die overal in de haven te vinden is: de zeldzame vegetatie die rond de leidingstroken in de haven groeit, de talloze trekvogels die ieder jaar de haven als belangrijk

▲ Ontwerptekening van de eerste zone in de tentoonstelling, met het romantische natuurbeeld. (Morrow)

rustpunt hebben, en het fascinerende onderwaterleven in de Voordelta. De haven mag dan een oerwoud zijn van staal, beton en industrie, ook hier heeft allerhande natuur haar thuis gevonden. In een scheepscontainer zijn beelden te bekijken die zijn gemaakt voor de bioscoopfilm *Wild Port of Europe* (Berents 2022).

Toekomst

Tot slot blikken we in de laatste zone vooruit naar de toekomst van Rotterdam. Hoe ziet wonen in Rotterdam als nationaal park eruit? In samenwerking met bouwbedrijf Heijmans en ingenieursbureau Witteveen+Bos ontwikkelden we verschillende scenario's. Wat gebeurt er op het gebied van wonen, vervoer, ontspanning en voedsel als we de natuur vanaf nu volledig leidend zouden maken? Wat betekent het voor alle inwoners, met het oog op de eerder geïntroduceerde begrippen als hitte-stress, wateroverlast en biodiversiteit, als we niks doen?

Tegelijkertijd bieden we handvatten voor bezoekers om een groene toekomst voor de havenstad dichterbij te brengen. Aan de hand van inspiratiekaarten die mee naar huis genomen kunnen worden, kunnen bezoekers zelf aan de slag met, bijvoorbeeld, het aanleggen van een geveltuintje, met school in gesprek gaan over groen op het schoolplein of het zagen van een gat in de schutting zodat de egel meer bewegingsvrijheid krijgt. *Homo urbanus* heeft een breed scala aan mogelijkheden om

zijn leefomgeving natuurinclusief in te richten en zo een steentje bij te dragen aan het afwenden van de problematiek van de toekomst. Bewustwording en actie zijn hard nodig om ervoor te zorgen dat toekomstige generaties natuur ook nog buiten natuurhistorische musea kunnen beleven.

▲ Videoportretten van Rotterdammers geven de alledaagse omgang met stadsnatuur een gezicht: Eefje Peddemors is stadstuinier. (Morrow, Felix Kops, Björn Plooster)

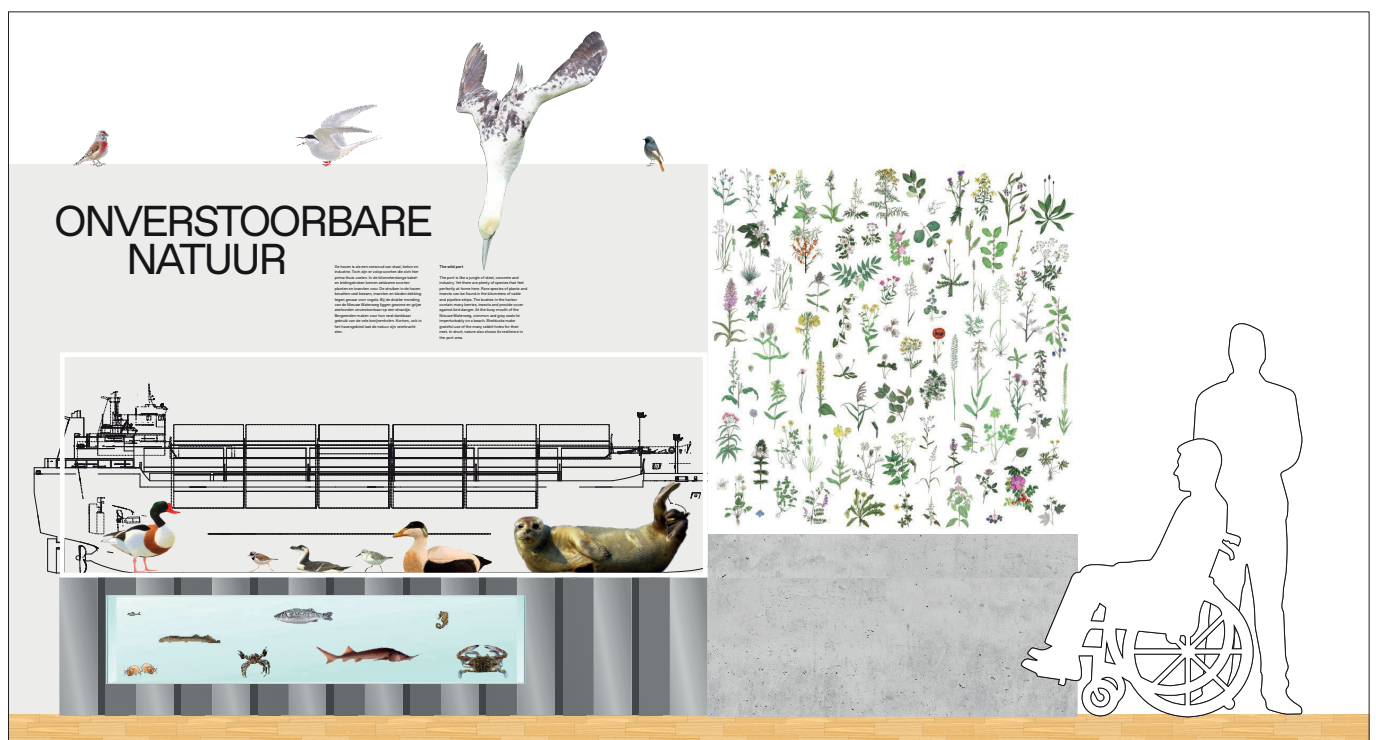
Zien en doen

Op zes schermen geven videoportretten van Rotterdammers de alledaagse omgang met stadsnatuur een gezicht. In de zone over de stadse biotoop komt

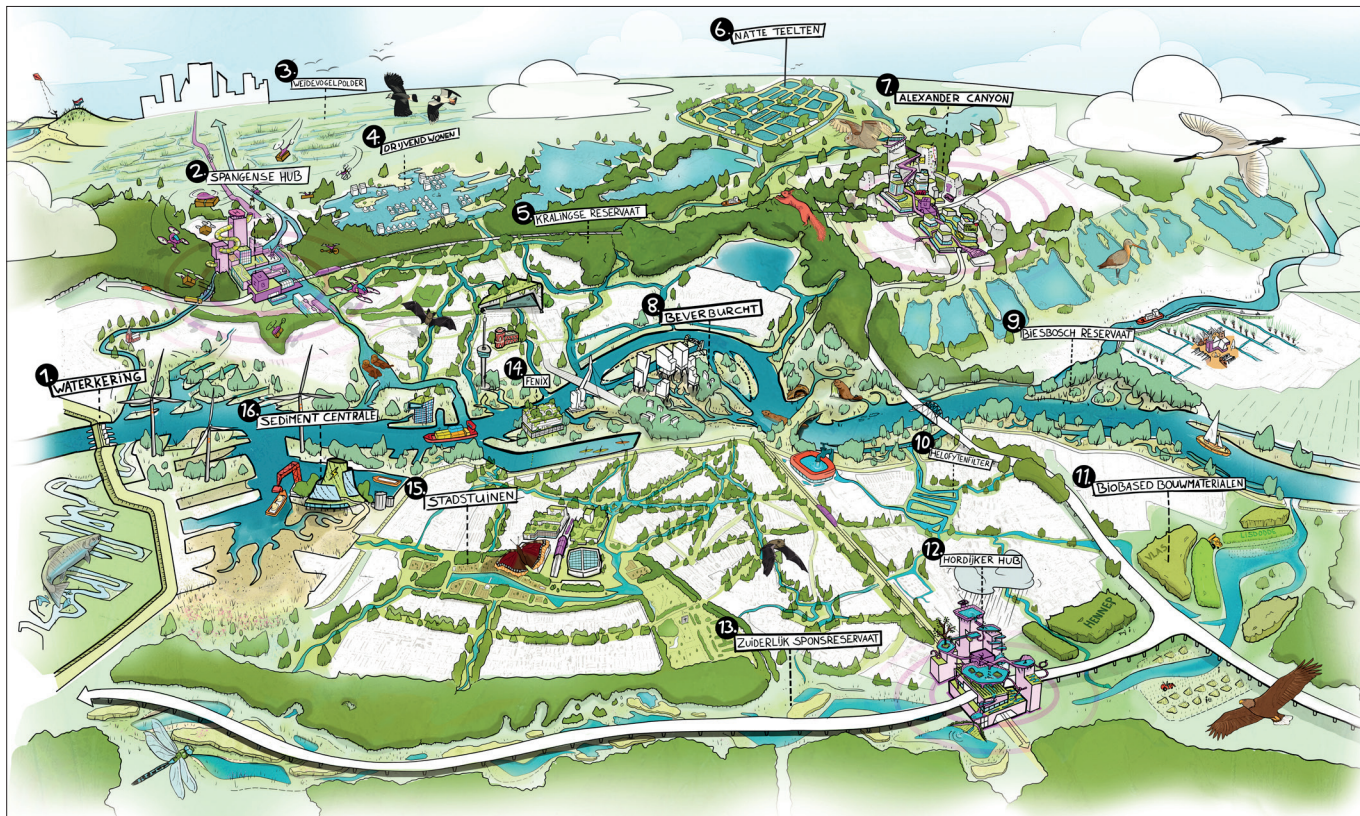
bijvoorbeeld een stadsboswachter aan het woord en vertelt een stadstuinier vanuit haar tuin over de toegenomen biodiversiteit. In de zone over de haven deelt een sportvisser zijn ervaringen en vertelt iemand die werkt in de haven wat hij vindt van de torenvalk die in zijn werkgebied een plek heeft gevonden. Voor de jonge bezoekers is er een speciale kinderlijn met een vos die op verschillende plekken in de tentoonstelling terugkomt en overal in en om de stad blijkt voor te komen. De vos wordt voor kinderen een echt karakter dat vertelt over zijn veelzijdige leven in Rotterdam.

Scholen

Om leerlingen van alle leeftijden ook stadsnatuur te laten beleven en tastbaar te maken, ontwikkelen we lessen op verschillende niveaus die passen bij het curriculum van verschillende opleidingen. Met het primair onderwijs kijken we samen met de leerlingen naar de stadsnatuur in hun eigen omgeving en waarom soorten juist op deze plekken voorkomen. Wat zijn de handigheidjes waarmee een dier of plant goed past in zijn omgeving? Voor alle niveaus van de onderbouw van het voortgezet onderwijs bieden we ook een museumles over stadsnatuur aan. Doel van deze les is inzicht krijgen in natuur in de stad en te ontdekken welke veranderingen planten en dieren in de stad ondergaan. Leerlingen gaan in groepjes op onderzoek uit om antwoorden te vinden op vragen als: Welke soorten zijn er in de stad te vinden?

▲ Ontwerptekening van de havenzone in de tentoonstelling. (Morrow)

▲ Rotterdam als nationaal park – toekomstbeeld ontworpen door Witteveen+Bos, geïnspireerd door Heijmans en Bureau Stadsnatuur. (Witteveen+Bos)

▲ Bijenhotel dat jarenlang metselbijen heeft gehuisvest aan de zuidgevel van Het Natuurhistorisch. (Kees Moeliker)

Wat zijn de voor- en nadelen van stadsnatuur? Hoe komen nieuwe soorten in de stad terecht en hoe passen ze zich aan in een stadse omgeving? Hoe zien leerlingen zelf de stad van de toekomst? Samen met Natuurstad Rotterdam verkennen we daarnaast hoe we met buitenexcursies of onderzoek op het eigen schoolplein leerlingen kunnen betrekken bij stadsnatuur.

Impactprogramma

Om de droom van een Nationaal Park Rotterdam dichterbij te brengen, stimuleren we met een impactprogramma jong en oud, in alle lagen van de samenleving, hieraan bij te dragen. Door achtergrond en verdieping te bieden bij de tentoonstelling, activeren we mensen de natuur werkelijk te beleven. Hierbij werken we samen met Campagne Nationaal Park Rotterdam, een samenwerking van diverse partijen die dromen over eenzelfde groene toekomst voor Rotterdam als

wij. Dit doen we door publiek tijdens lezingen te informeren en ze met workshops op onderzoek uit te laten gaan. Ook gaan wij als museum nadrukkelijk naar de inwoners van Rotterdam toe, en vinden er gedurende het jaar verschillende excursies in Rotterdamse wijken plaats. Daarnaast brengen we met een congres het gesprek over een groene toekomst tussen professionals op gang. Dit randprogramma blijft gedurende de looptijd van de tentoonstelling voortdurend in ontwikkeling om aan te blijven haken op de actualiteit van het stedelijk leven. Houd de agenda op onze website daarom in de gaten! ◀

Literatuur

Berents, W. (regisseur) 2022 - Wild Port of Europe - Veldkijker Films
 Reumer, J.W.F. & N. de Zwarte 2013 - Pure Veerkracht: de Stad is ook Natuur - Straatgras 25(2): 45-46

Partners en sponsors

Nationaal Park Rotterdam is een tentoonstelling van Het Natuurhistorisch en Bureau Stadsnatuur, in samenwerking met Heijmans, Waarneming.nl, Natuurstad Rotterdam, Veldkijker Films & VOF Wild Port of Europe en Campagne Nationaal Park Rotterdam. De tentoonstelling kwam tot stand dankzij ruimhartige financiële steun van Mondriaan Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds - Sayers Fonds, Stichting Neyenburgh, Stichting Zabawas, Stichting Elise Mathilde Fonds, NSGK voor het gehandicapte kind, BPD Cultuurfonds, G.Ph. Verhagen-Stichting, Erasmusstichting, Van der Mandele Stichting, Stichting Verzameling van Wijngaarden-Boot, Stichting de Groot Fonds, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, Rotterdamse Stichting Blindenbelangen, Van Cappellen Stichting, Snickers-de Bruijn Stichting, Maatschappij tot Nut van 't Algemeen - departement Rotterdam, Stichting Blindenhulp, Heijmans, en Stichting Vrienden van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam.